

La política de la cura. Una introducció de la ma d'Irene Comins.

M. Àngels Alió

2 - juliol - 2020

D'un temps ençà el concepte de política de la cura ha anat prenent força per a definir una modalitat de política més centrada en les persones i la seva diversitat així com també en la protecció ambiental. Es tracta, per tant, d'una forma de fer política que ultrapassa la infermeria i el sector sanitari i que és molt diferent al model actuals de la política, centrat en el manteniment del sistema econòmic i que subordinen la política social i d'atenció a la població.

En els textos anteriors s'ha vist com la pandèmia de la còvid ha posat encara més de manifest la crisi del sistema en que vivim, inclosa la política basada en criteris de creixement econòmic i dominació. Per contrast, aquesta crisi ha afavorit que es parés atenció en els països amb governs liderats per dones perquè han dedicat més atenció a les condicions humanes i el benestar de la gent que no en el compliment de les normes i la protecció dels interessos econòmics. Que també, perquè no es tractava tant d'un canvi radical de la política dels seus països com de contemplar situacions de tipus més personals i d'atenció a la gent que estava patint els efectes de la pandèmia.

En un article recent, Mª Àngels Martínez¹ citava al filòsof Daniel Innerarity per explicar que una possible causa de lo malament que ho està fent el govern espanyol tingui a veure amb la absència de coneixement i reconeixement del que suposa la vida i la necessitat de posar la atenció en la cura. De manera tal que els que manen, en especial els que manen molt, no s'han preocupat gaire de la catàstrofe sanitària i el que comportava per als malalts i els que els estimen, ni tampoc per als nombrosos contingents de treballadors que es quedaven sense feina ni ingressos² i encara menys per a les seves famílies. M. Àngels Cabré, de qui ja hem parlat en l'escrit anterior, insistia amb aquest comportament esbiaixat dels polítics que han menystingut la atenció a les persones, potser per considerar-ho una qüestió menor relacionada amb les dones³.

Ara, en aquest breu escrit, ens introduïrem en alguns aspectes bàsics de la política de la cura de la ma de Irene Comins, filòsofa de la Universitat Jaume I de Castelló, especialitzada en la filosofia de gènere i els moviments de dones per la pau i la cura del medi ambient.

Del gènere a la política de la cura

Comencem amb les relacions entre la cura i les dones perquè durant molt de temps i a tot arreu han sigut les cuidadores per antonomàsia fins el punt que la seva dedicació a la cura es consideri irrellevant. Tant en èpoques passades com en la actualitat, quan bona part de la subsistència en els països en desenvolupament i també en alguns dels sectors més pobres de

¹ El Nacional. Barcelona. Dilluns, 23 de març de 2020

² Per a Catalunya, l'abril de 2020 es calculava que hi havia 809.000 treballadors a qui s'havia aplicat la normativa laboral dels laboral i que, a més a més hi havia hagut un pèrdua absoluta de 124.000 llocs de treball. Pel que fa al treball domèstic de dones es calculava que n'hi havia 30.000 que havien quedat en risc de pèrdua del treball. També cal recordar la emergència de la població en risc alimentari, situació que ha quedat palesa en nombroses notícies sobre la duplicació del nombre de menjars subministrats per organitzacions ciutadanes. Sobre això ens fem ressò de la informació del Banc d'Aliments sobre el total de persones ateses fins a finals de maig que superava el màxim històric de tot l'any 2008-

³ http://www.ub.edu/cres/sites/default/files/pensament_cientific.pdf

les ciutats, es recolzi en el treball de la dona i les seves activitats s'han transformat a hores d'ara en un dels eixos principals del model universal de la cura.

No ha d'estranyar, per tant, que la cura ocupi un paper central en la perspectiva de gènere. Tant si es tracta de la història del que ha passat com del seu futur, especialment si ens interessa endinsar-nos en les possibilitats que podrien obrir-se si, com seria desitjable, s'optés per aplicar els criteris de la cura i, per extensió, els de guarir, protegir i afavorir la vida tant en el petit món del dia a dia com en el de la política. Des de l'acció, a la planificació, la educació i la cultura.

Irene Comins és una fervent defensora de la cura com a paradigma emergent i afirma que quan ens acostem a aquest tema des de la perspectiva de gènere, ens trobem amb que la cura és una qüestió fonamental tant per les dones com per els homes perquè repercuteix en aspectes tant importants per a la vida com són les necessitats de protecció i salvaguarda de les persones i també, com explicarem més endavant, del territori i el medi ambient⁴. Aquest fet es complementa amb la transposició de la cura a les esferes de la vida pública on actuen persones que són a la vegada cuidadores tant en la seva vida privada com en la pública. Una de les moltes veus que li serveixen d'inspiració és la de Selma Sevenjussen⁵ que, a principis d'aquesta dècada, parlava del potencial bidimensional cap a l'exterior i l'interior tant dels homes com de les dones que pensen i actuen amb criteris de cura i que, segons ella, estan contribuint a la formació d'un nou tipus de ciutadania, que anomena ciutadania cuidadora.

Per tant, i aquest és un altre punt a destacar, podria ser que estiguéssim vivint un procés de transformació de la societat que, en principi, s'hauria de complementar amb una visió més integrativa del poder i amb millors capacitats de concertació. D'aquesta manera, la cura estaria obrint camí cap a una política més adaptada a la complexitat actual de la societat, i la llarga llista de danys, dolors i ferides a que ha d'enfrontar-se. Com estaria indicant l'emergència del moviment de cooperants i d'organitzacions d'ajuda comunitària i també el moviment de dones per la pau i contra la violència. A més a més de les petites però molt actives cèl·lules de ciutadania cuidadora que actuen en el dia a dia dels nostres pobles i ciutats.

Els moviments de dones per la cura

Irene Comins també estudia el paper de la cura en els moviments de dones, tant contra la violència com per la protecció de la natura. Per acabar, vegem-ne només unes breus anotacions.

En primer lloc els moviments de dones per la pau perquè conformen un feix d'interrelacions humanes on la cura és una activitat i un capteniment imprescindible davant dels danys i dolors provocats pels conflictes armats. Que, dissortadament, caracteritzen gran part de la vida quotidiana en moltes zones del món, i obren una porta per a la reflexió i la anàlisi que reforça el paper de les dones més enllà de la violència i les morts, roman un ampli contingent de població d'infants, vells i dones les quals esdevenen protagonistes de renovades formes de cura. Comins també aprofundeix en aquestes qüestions amb motiu del conflicte de Colòmbia i explica que a remolc d'aquestes dissortades situacions s'està conformant una nova corrent de pensament que s'engloba en el conjunt d'estudis de la filosofia de la pau⁶. Perquè precisament del que tracta el moviment es de sobreposar-se a la dissort, en unes circumstàncies on una de

⁴ Irene Comins. De víctimes a sobrevivientes: la fuerza poética del cuidar. *Convergencia. Revista de Ciencias Sociales. UAEM*, 67, 2015, 35-54.
https://www.researchgate.net/publication/274569675_De_victimas_a_sobrevivientes_la_fuerza_poietica_y_resiliente_del_cuidar

⁵ Veure l'article de Comins de 2015, p. 42

⁶ Veure 4

les poques eines de que es disposa són les que es deriven de la cura que les dones procuren continuar oferint a les persones que en depenen. Entre altres temes, Comins afirma que les pràctiques de la cura també repercuteixen en la persona cuidadora perquè la persona que cura es transforma i es refà de la dissort amb l'exercici del cuidar. Amb la qual cosa es confirma el que dèiem abans de la direcció bidimensional de la cura des del interior a l'exterior de la persona i viceversa, conformant-se en una mena d'ancoratge de la persona amb la vida.

Pel que fa als moviments per a la protecció ambiental val la pena assenyalar que aquesta autora fa servir el concepte de ciutadania ecològica, que vindria a ésser complementari al de ciutadania cuidadora de què parlàvem abans. Comins pensa que la cura del medi ambient, i de la natura molt especialment, és una activitat intensament utilitzada per les dones, especialment quan la família queda al seu càrrec, ja sigui per causes militars o de violència o bé quan els homes emigren i s'enrolen als contingents de treball formal urbà o industrial⁷. En aquestes situacions la dona assumeix el treball agrícola que nodreix la alimentació familiar i que normalment es cultiva amb sistemes agraris artesanals. Encara que aquestes petites economies rurals poden esdevenir objectiu dels plans de depredació de les grans firmes corporatives internacionals, i pot portar a aquests col·lectius de dones a transformar-se en subjectes actius contra unes formes econòmiques que col·lapsen els seus mitjans de subsistència. Uns mitjans que s'han forjat al llarg de la història mantenint un equilibri ecològic molt interessants tant per a la mateixa natura com per a la alimentació de la gent que viu en aquests indrets.

Vandana Shiva (2007), una autora del eco feminisme que també es troba en la obra de Comins, explica que en el món hi ha dues grans tendències d'organització de les estructures agràries. Una és la de les agricultures industrials, que depenen de les grans empreses financeres mundials, i l'altra, la de les petites agricultures familiars, que empren sistemes agraris artesanals i ecològics i que estan sostingudes per dones i petites pagesos que procuren mantenir els equilibris ecològics de la producció dels aliments. I que és una activitat fonamental de cura de la terra i de la gent que hi habita.

A partir d'aquí hauríem de continuar parlant dels moviments socials i ecologista per la cura de la terra. Una tema extraordinàriament important i al que dedicarem el nostre proper escrit.

⁷ Irene Comins. La Filosofía del Cuidado de la Tierra como Ecosofía. Daimon. Revista Internacional de Filosofía. 67, 2016, 133-148. <http://dx.doi.org/10.6018/daimon/201501>